

УДК 336.227:339.92

Анна Вікторівна МАКСИМЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет», e-mail: an-maksimenko@mail.ru

**ВИКЛИКИ ТА ОРІЄНТИРИ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ**

Максименко, А. В. Виклики та орієнтири оподаткування діяльності транснаціональних корпорацій / Анна Вікторівна Максименко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 31–38.

Анотація. У статті уточнено виклики та орієнтири оподаткування діяльності ТНК в контексті прогнозування зміни структури глобального податкового поля. Ідентифіковано фіскальні проблеми розвинених економік, зосереджено увагу на проблемах Єврозони. Критично проаналізовано концепцію «бездержавного прибутку». Обґрунтовано необхідність перегляду системи корпоративного оподаткування, що має забезпечити можливість для зниження перекручень даних і, як наслідок, неефективності податкового регулювання.

Ключові слова: корпоративний податок; оподаткування ТНК; податкове регулювання; фіскальна криза; бездержавний прибуток; міжнародне оподаткування.

Анна Викторовна МАКСИМЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры международного учета и аудита,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет», e-mail: an-maksimenko@mail.ru

**ВЫЗОВЫ И ОРИЕНТИРЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ**

Максименко, А. В. Вызовы и ориентиры налогообложения деятельности транснациональных корпораций / Анна Викторовна Максименко // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (гл. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 31–38.

Аннотация. В статье уточнены вызовы и ориентиры налогообложения деятельности ТНК в контексте прогнозирования изменения структуры глобального налогового поля. Идентифицированы фискальные проблемы развитых экономик, сосредоточено внимание на проблемах Еврозоны. Критически проанализирована концепция «безгосударственной прибыли». Обоснована необходимость пересмотра системы корпоративного налогообложения, которое должно обеспечить возможность для снижения искажений данных и, как следствие, неэффективности налогового регулирования.

Ключевые слова: корпоративный налог; налогообложение ТНК; налоговое регулирование; фискальный кризис; безгосударственная прибыль; международное налогообложение.

Anna MAKSYMENKO

PhD in Economics, Associate Professor of International Accounting and Auditing Department,
Kyiv National Economic University named after V. Hetman, e-mail: an-maksimenko@mail.ru

**CHALLENGES AND GUIDELINES IN TAXATION OF TRANSNATIONAL
CORPORATIONS ACTIVITIES**

Maksymenko, A. (2015), Challenges and guidelines in taxation of transnational corporations activities. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Vykylyky ta orientyry opodatkuvannia diialnosti TNK; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 31–38.

Abstract. Challenges and guidelines in the taxation of TNC activity in the context of global forecasting changes in the structure of the tax field are specified in the article. Fiscal problems in developed economies are identified; attention is focused on the problems of the Eurozone. The concept of «stateless income» is critically analyzed. The need to review the system of corporate taxation, which should provide an opportunity to reduce data distortions and, consequently, ineffective tax regulations, is clarified.

Keywords: corporate tax; taxation of multinational corporations; tax regulations; fiscal crisis; stateless income; international taxation.

JEL classification: H200, H250

Постановка проблеми у загальному вигляді. Міжнародне економічне середовище ХХІ століття перебуває під значним впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації. Насамперед це виявляється в зміні усталених господарських зв'язків, появі нових впливових учасників на світовому ринку, інтеграції національних економік тощо. На фоні змін у глобальному економічному просторі діяльність транснаціональних корпорацій, які продовжують зростати, починає здійснювати значний вплив на функціонування національних економік. Від взаємодії корпорацій з державами залежить як їх економічний розвиток, так і реалізація соціальних завдань. З боку держав, діяльність ТНК є важливим джерелом податкових надходжень до бюджету. Корпорації створюють робочі місця, використовують місцеві ресурси, стимулюють економічний розвиток країни. Відповідно, пріоритетним завданням держави є утримання існуючих корпорацій та залучення нових, шляхом створення конкурентоспроможного податкового клімату.

Важкість реалізації цього завдання полягає в тому, що ТНК намагаються мінімізувати обсяги податків, що підлягають сплаті шляхом використання численних податкових схем. Введення нових обмежень на операції корпорацій не завжди оцінюється останніми позитивно, тож державні податкові стратегії мають бути дуже обережними.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблематика оподаткування діяльності ТНК залишається предметом наукових досліджень, які здійснюються зарубіжними і вітчизняними вченими впродовж останніх десятиліть. Зокрема, П. Фернандес [1], аналізує питання оподаткування ТНК в контексті реформування міжнародних податкових систем з метою залучення міжнародних компаній для ведення бізнесу в межах кордонів їх юрисдикцій. Акцентуються питання оподаткування електронної комерції, трансфертного ціноутворення та податкової конкуренції. У свою чергу, С. Джеймс, А. Соєр [2], присвячують свою роботу факторам, що впливають на форму міжнародної податкової системи, але з особливим акцентом на оподаткування інвестицій. Це було зроблено за допомогою стратегічного управління на основі STEP-аналізу – метод, який згодом був переформульований як аналіз Пестеля. Р. Парис [3] стверджує, що зміни в глобальному оподаткуванні зумовлені зростанням нових комунікаційних технологій, включаючи Інтернет та інші цифрові мережі. Вирішення проблеми вбачається в уніфікації механізмів оподаткування та координації національних податкових політик, що забезпечить ефективне оподаткування світової торгівлі.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на існуючі наукові напрацювання, низка серйозних проблем опинилася поза увагою зазначених учених, а деякі з напрямів характеризуються наявністю суперечливих суджень. Зокрема, потребують уточнення ціннісні орієнтири та пріоритети оподаткування діяльності ТНК.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення викликів та орієнтирів оподаткування діяльності ТНК з метою прогнозування зміни структури глобального податкового поля.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні 25 років значна податкова конкуренція між країнами призвела до зниження ставок податку на прибуток. Питання в тому, чи призвело це до значного скорочення чисельності доходів від справляння цього податку. Варто зауважити, що немає достатньо доказів на підтримку тези, що податкова конкуренція призвела до зменшення фактичних надходжень від корпоративного

прибуткового податку. Тим не менш, це популярна концепція та ОЕСР і різні європейські політики виступають за узгодження ставок податку між державами.

Останнім теоретичним аргументом, що підтримує поняття податкової гармонізації, є так звана доктрина «бездержавного прибутку», розроблена професором Е. Клейнбардом [4] з Університету Південної Каліфорнії. Згідно з цією теорією, транснаціональні корпорації здатні генерувати доходи, що не обкладаються податками. Популярна схема «Подвійний ірландський з нідерландським сендвічем» є безпосереднім механізмом генерації таких доходів. Ця доктрина ігнорує, або, принаймні, серйозно недооцінює окремі активи, такі як інтелектуальна власність і торгові марки. Розглянемо, наприклад, споживання кави в Starbucks. Споживач не просто п'є каву – недорогий, легкий у приготуванні, гомогенний продукт. Споживачі долучаються до досвіду, де кава є лише одним із компонентів фірмового продукту. Сам бренд і є цінністю, і не дивно, що роялті за використання цієї марки виплачуються власникові бренда. Знову ж таки не дивно, що власник цієї марки реєструє бренд у правовій юрисдикції, де його цінність буде максимальною.

Але основним питанням, яке має постати перед урядами, є питання чому компанії надають перевагу розміщенню свого бізнесу в інших податкових юрисдикціях.

Безумовним припущенням доктрини «бездержавного прибутку» є припущення про те, що багатонаціональні корпорації максимізують свою цінність для суспільства тільки тоді, коли вони сплачують великі податки. Звичайно це не так. Транснаціональні корпорації здійснюють інвестиції, створюють багато робочих місць, сприяють інноваційній діяльності, виробляють товари та послуги, а також сплачують податки. До того ж, корпорації є платниками не тільки корпоративного податку на прибуток; вони також сплачують податки на заробітну плату, місцеві податки і безліч інших тарифів і зборів. Отже, податок на прибуток корпорацій є лише одним із багатьох податків, які сплачуються до бюджету країни, в яких вони базуються. Оцінювати заслуги багатонаціональних корпорацій тільки на основі корпоративного податку на прибуток неправильно з точки зору реального економічного значення цих організацій.

Так звані «розвинені економіки» зіткнулися з фіскальною кризою, оскільки з початку 21-го століття ці економіки мають, в середньому, відчутні дефіцити бюджету, адже державні витрати суттєво перевищують доходи держави. Така бюджетна поведінка передувала фінансовій кризі 2008 року і МВФ прогнозує, що вона буде тривати щонайменш до 2018 р. (рис. 1).

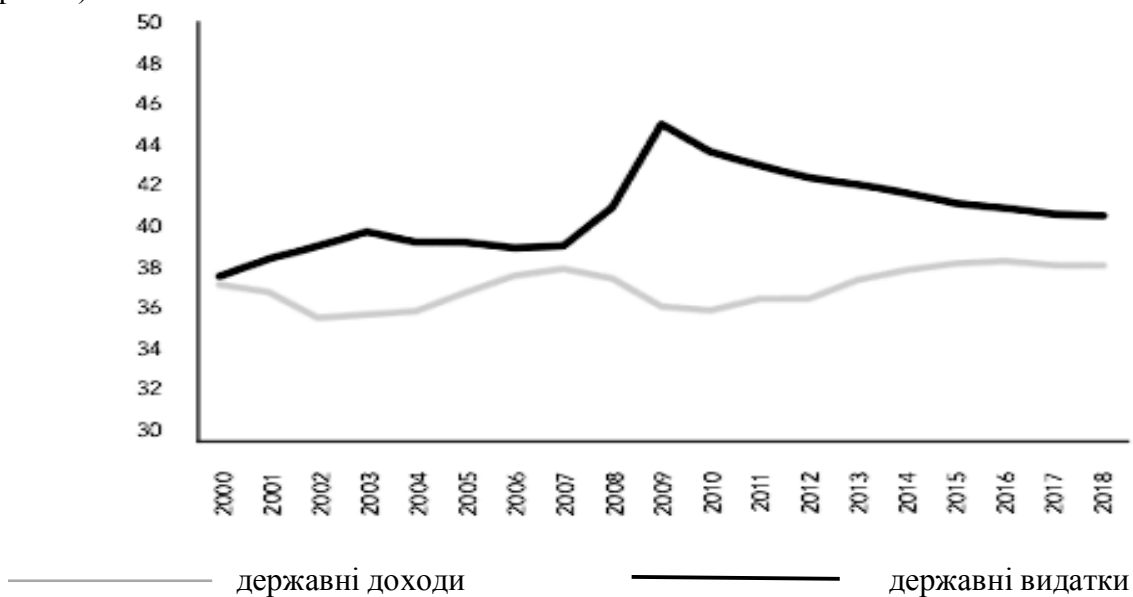

Рис. 1. Фіскальні проблеми розвинених економік [5]

Фіскальна проблема стає ще більш очевидною якщо розглядати окремо Єврозону. У той час як структура дефіциту схожа на структуру розвинених економік, частина витрат і

оподаткування була значно вищою (рис. 2). Незважаючи на всі розмови про «жорстку економію», факт в тому, що МВФ не передбачає того, що державні витрати повернуться до рівня 2008 року раніше 2018 року. Водночас МВФ стверджує, що доходи урядів вже повернулися до рівня 2008 року. Демократичні суспільства мають тенденцію боротися з дефіцитом через надмірні витрати, і це було характерно ще до кризового 2008 р. Водночас, уряд не може бути занадто нерозсудливим в управлінні бюджетом і також бере участь у політичній стратегії відомій як «фіскальна ілюзія».

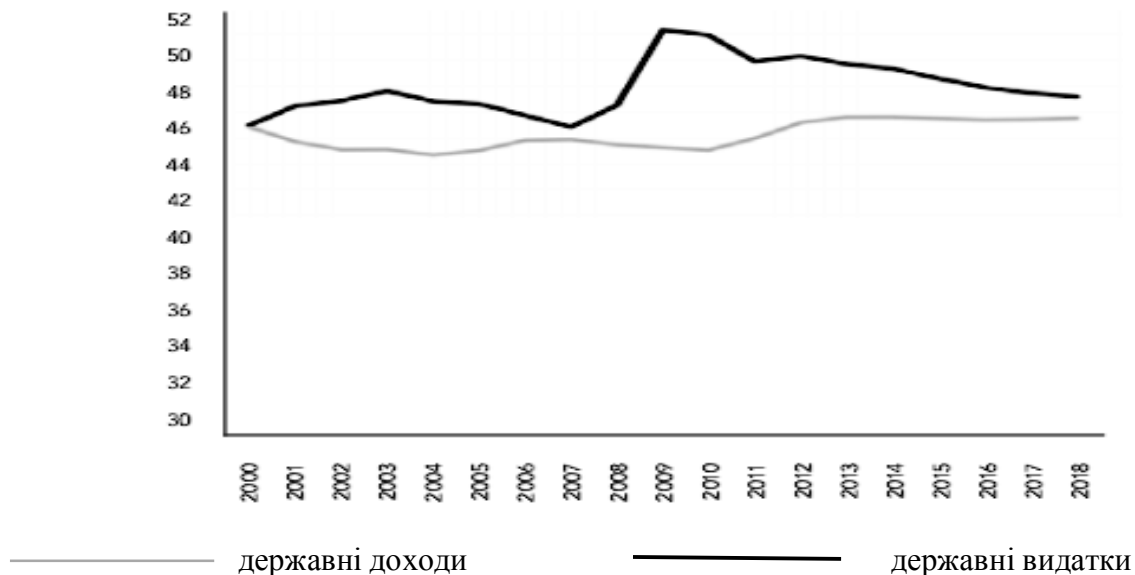

Рис. 2. Фіскальні проблеми Єврозони [5]

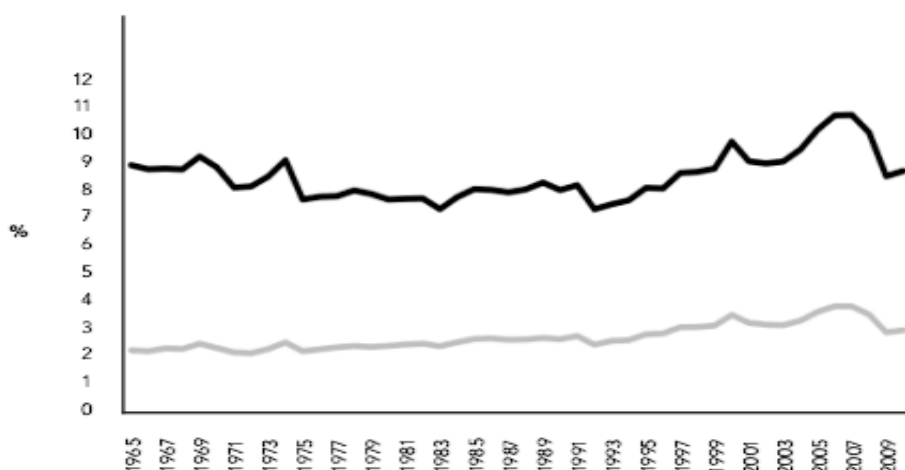
Фіскальна ілюзія виникає, коли уряд намагається спотворити думку громадян про природу і обсяги державних витрат або податкового тягаря. Мета полягає в тому, щоб приховати реальну вартість суспільних товарів та послуг. Дебати навколо корпоративного податку, багатонаціональних корпорацій та ролі податкових гаваней особливо характерні для питань фіскальної ілюзії. Перший аспект фіскальної ілюзії полягає в тому, що виручка від корпоративного прибуткового податку нібито скорочується. Ця думка виникла в ході обговорення поняття «податкової конкуренції».

Зокрема, Річард Тезер [6] визначив податкову конкуренцію як «використання урядами низьких ефективних податкових ставок для залучення капіталу і підвищення ділової активності в своїй країні». Як описано Р. Тезером, наприкінці 1990-х років низка європейських країн з високими податковими ставками почали побоюватися, що податкова конкуренція буде підривати їх власні можливості щодо збільшення податкових надходжень. Ваутер Бос [7], колишній міністр фінансів Нідерландів, стверджував, що податкова конкуренція була «не просто гонкою на виживання», а «гонкою на шляху до громадської бідності», де загальна сума податкових доходів країн стає занадто низькою для фінансування стійкого і достатнього рівня життя населення.

Зокрема, проблемою стає те, що уряд не зможе підвищити доходи від оподаткування високо мобільних джерел корпоративного податку. Якщо цю точку зору вважати правильною, то можна було б очікувати більш низькі доходи від корпоративного прибуткового податку, оскільки ставки повинні знижуватися. Зокрема, цей ефект був би помітний ще задовго до фінансової кризи 2008 року. Але правда в тому, що дані показують зовсім іншу картину – доходи від корпоративного податку знизилися лише в останні кілька років, але не через наслідки податкової конкуренції. Більш очевидним є зниження податкових надходжень за причини фінансової кризи 2008 року (рис. 3).

Економіки країн ОЕСР отримали нетривіальні суми податкових надходжень від корпоративного податку. У 1965 р. такі податки склали 2,2% від ВВП країн ОЕСР, водночас як в 2010 р. ця цифра зросла до 2,9%. До 2006 р., однак, ця цифра збільшилася до 3,76% – таке

зниження доходів з тих пір і є джерелом деяких дебатів. Важливо визнати, що тенденція обсягів податкових надходжень залишилася позитивною впродовж 1965–2010 років. Аналогічно частка загальної суми податку на прибуток не суттєво змінилася за період 1965–2010 років. У 1965 році частка корпоративного податку в загальних податкових надходженнях в ОЕСР склала 8,8% і трохи зменшилася до 8,6% в 2010 р. Мінімальний показник склав 7,2% в 1992 році; максимум в 2007 р. – 10,6%. Як і частка корпоративного податку у ВВП, обсяг прибуткового податку по відношенню до сукупних надходжень від оподаткування знизився після фінансової кризи, але знову-таки факт залишається фактом – доходи від корпоративного податку не знизилася в результаті безпосередньої дії податкової конкуренції [9].

Частка корпоративного податку в загальних податкових надходженнях

Частка корпоративного податку у ВВП

Рис. 3. Частка корпоративного податку у ВВП і загальній сумі податків в країнах ОЕСР [8]

У будь-якому випадку, структура податкової бази в країнах ОЕСР спростовує міф про зниження податкових надходжень від мобільних факторів виробництва. Як свідчать дані, різні джерела доходів оподаткування є досить стабільними. Частка виручки від прибуткового податку незначно знизилася з плином часу і була замінена невеликим збільшенням у відрахуваннях на соціальне страхування.

Іншим джерелом фіскальної ілюзії є сфера охоплення корпоративного податку на прибуток. Економічне охоплення корпоративного податку на прибуток відрізняється, по суті, від юридичного охоплення. Правова сфера дії корпоративного податку зрозуміла – корпорація зобов'язана виплачувати частину оподаткованого доходу податковим органам на щорічній основі. Питання в тому, чи корпорації спроможна змістити економічний тягар корпоративного податку на інших економічних агентів – клієнтів, співробітників або інвесторів. Якщо навантаження може бути перекладене, то на кого саме? Старе кліше стверджує, що корпорації не сплачують податок на прибуток – його сплачує населення. Тому питання в тому, які особи все ж таки сплачують корпоративний податок на прибуток?

Аргумент фіскальної ілюзії в тому, що корпорації можуть оподатковуватися за вищими ставками просто тому, що корпорації беруть на себе тягар оподаткування, а не фізичні особи і, тим більше, не виборці. Економісти, однак, уже давно вважають, що економічний тягар податку на прибуток не несуть корпорації – вони впевнені в тому, що тягар зміщується.

Водночас Едвард Клейнбард [4], розробив концепцію «бездержавного доходу». Ця теорія стала особливо впливовою в нинішній дискусії навколо обсягів корпоративного податку на прибуток, який сплачується багатонаціональними корпораціями. Визначення «бездержавного доходу» дуже суперечливе. Однак основна ідея цілком зрозуміла – він розглядається як рух доходів в межах багатонаціональної групи із країн з високим

оподаткуванням до країн з низьким рівнем оподаткування без переміщення капіталу або залучення третіх сторін.

Однак той факт, що деякі транснаціональні корпорації не сплачують великих обсягів податку на прибуток у будь-якій конкретній юрисдикції є необхідним, але не достатнім доказом порушень з боку таких корпорацій. Дійсно, розглядаючи тлумачення «бездержавного доходу», важко зрозуміти, чи є це взагалі проблемою або порушенням.

Е. Клейнбард [4] розглядає джерело «бездержавного доходу» як «неминучий продукт, народжений міжнародними нормами податкового законодавства». Інакше кажучи, «бездержавний дохід» породжений самою архітектурою існуючої системи визначення та нарахування корпоративного прибуткового податку в різних юрисдикціях. До цих пір такі поняття як окремі податкові агенти, розмір відрахування суми сплачених процентів, свобода договору, обмежена відповідальність, завіса реєстрації або навіть експлуатація приватної власності є випробуваними десятиліттями принципами торгівлі та оподаткування, тому не дивно, що національні уряди неохоче відхиляються від цих керівних принципів.

Е. Клейнбард стверджує [4], що неможливо зрозуміти концепцію «бездержавного доходу» не розуміючи наслідків його дії. Він виокремлює три таких наслідки. Якщо немає явних перешкод, «бездержавний дохід» немов би грабує країни (в тому числі Сполучені Штати в якості місця знаходження дочірніх компаній під іноземним контролем) на суму податкових надходжень, що належать до доходів, отриманих у тих юрисдикціях. Його наявність також спотворює інвестиційні рішення транснаціональних компаній, і, під дією правил США, спотворює рішення американських ТНК стосовно повернення на батьківщину «бездержавного доходу».

Науковець витратив багато зусиль стверджуючи, що саме норми і принципи торгівлі та оподаткування генерують «бездержавний дохід». Якщо це так, податкова база не руйнується сама по собі, тому що вона визначається на підставі цих норм і принципів. У кращому випадку, його аргумент полягає в тому, що податкова база повинна бути визначена по-іншому, але це не аргумент того, що податкова база розмивається.

Другий висновок полягає в тому, що наявність «бездержавного доходу» спотворює інвестиційні рішення. Однак він не дає жодних доказів цього. Зокрема, він не дає ніяких доказів, що існування «бездержавного доходу» є єдиним джерелом спотворень, що вносяться саме існуванням корпоративного оподаткування. Більше того, він не дає ніяких доказів того, що це спотворення (якщо воно є) є невідповідним. Третій наслідок може складати проблеми корпоративного управління для американських корпорацій, але не ясно, чи це проблема оподаткування [9].

Загалом, проблема «бездержавного доходу» в тому, що він руйнує будь-яку можливу узгодженість з концепцією географічного джерела доходу, якою користуються всі національні податкові системи. На жаль, ця думка також невірна. Концепція «бездержавного доходу» не робить географічні джерела непов'язаними – вона передає податкове зобов'язання з одного місця в інше. Реальна проблема тут в тому, що американські корпорації можуть платити корпоративний податок на прибуток в країнах з низьким рівнем оподаткування, тому що уряд США визначив базу корпоративного прибуткового податку таким чином, що стають можливими такі ситуації.

Е. Клейнбард [4] наводить аргумент, що багатонаціональні корпорації можуть створювати і захоплювати «податковий дохід». «Бездержавний дохід» надає можливість транснаціональним компаніям, але не повністю вітчизняним, можливість конвертувати граничну віддачу в країнах з високими податками до країн з низькими податками, шляхом перенаправлення прибутку до оподаткування. Тут легко побачити проблему; наприклад, у статті в *Australian Financial Review* було виявлено, що повністю австралійський сайт www.carsales.com, заплатив 27 млн. дол. податку з продажів у сумі 184 млн. дол., водночас як *Google Australia* виплатили лише 0,78 млн. дол. при продажах в 1 млрд. дол. Як мінімум, це порушує сприйняття справедливості в податковій системі. Для двох подібних фірм дуже різні режими оподаткування є порушенням горизонтальної справедливості [9].

Поняття «доходу» в економіці передбачає існування прибутку понад і вище мінімального рівня прибутковості, необхідного для утримання факторів виробництва у використанні, інакше кажучи, це те, що економісти називають «надприбутками». Надприбутки виникають, якщо криві попиту для фактора виробництва нееластичні або коли існують потужні бар'єри для входу. Е. Клейнбард, однак, не наводить жодних аргументів про існування нееластичних кривих пропозиції або перешкод до входжень. Скоріше він стверджує, що такі надприбутки не є результатами якоїсь унікальної високої вартості активу, а їх унікального статусу, що є результатом можливості переводити доходи до оподаткування через національні кордони. Якщо розглядати ситуацію таким чином, то Е. Клейнбард виявив проблему з системою оподаткування. Усі його міркування, однак, не визнають інтелектуальну власність як актив, що має значення та цінність. Наприклад, у своєму описанні схеми «Подвійна ірландська з нідерландським сендвічем» він стверджує, що «немає нічого в структурі унікального, ані бізнес-моделі, ані активу Google», що відкидає думку про те, що сама бізнес-модель Google виступає інтелектуальною власністю. Пізніше, при обговоренні трансфертного ціноутворення, він робить наголос на тому, що «теорія багатонаціональних компаній значною мірою пояснюється їх роллю в якості платформи для експлуатації унікальних глобальних нематеріальних активів». Тим не менш він не стверджує, що така експлуатація унікальних глобальних нематеріальних активів відіграє важливу роль в генеруванні «бездержавного доходу».

Крім того, здатність переміщувати доходи до оподаткування за межі національних кордонів не є характерною лише для якихось конкретних організацій. Немає перешкод для будь-якої організації у створенні цінної інтелектуальної власності та в розміщенні такої власності в офшорі. Саме існування цінної інтелектуальної власності, що розміщена в юрисдикціях з низькими рівнем оподаткування, генерує «бездержавний дохід» – дохід, який потім навряд чи можна назвати «податковим прибутком». Це дохід, який не доступний для вітчизняних фірм. Крім того, вітчизняні фірми США будуть стикатися з більш високим податковим тягарем, ніж американські транснаціональні корпорації, але, знову ж таки, немає ніяких перешкод для виходу – не існує політики щодо запобігання американських фірм від диверсифікації їх діяльності за межами США. Немає очевидних підстав вважати, що диференціація в податкових режимах вітчизняних і міжнародних корпорацій є джерелом прибутку. Справа в тому, що багатонаціональні фірми мають порівняльну перевагу на основі їх інтелектуальної власності, що дозволяє їм знизити податковий тягар, але це не еквівалентно несправедливим перевагам [9].

Висновки і перспективи подальших розробок. У процесі дослідження виявлено, що глобалізація системи світогосподарських зв'язків і практична реалізація державами претензій на отримання частини доходу від зовнішньоекономічної діяльності призвела до появи міжнародного оподаткування, що суттєво змінюється під впливом глобальних імперативів.

На основі дослідження концепції «бездержавного доходу» доведено, що він не є еквівалентним мобільності капіталу або агресивній трансфертній політиці. Цей феномен досить суперечливий. Для того, щоб подолати ці труднощі, варто застосовувати податкову стратегію відому як «Подвійна ірландська з нідерландським сендвічем». Це особлива стратегія транснаціональних корпорацій, зокрема Google, які оперують дочірніми компаніями в Ірландії і Нідерландах та не сплачують значні суми корпоративного прибуткового податку в США. Ця проблема не обмежується США. Уряди Австралії і Великої Британії, наприклад, висловили деякі побоювання, що багатонаціональні корпорації, такі як уже згадані Google і Starbucks, також не платять корпоративний прибутковий податок у повному обсязі в рамках їх юрисдикцій. При цьому з'ясована необхідність перегляду системи корпоративного оподаткування, яка має надавати можливість для зниження перекошів даних і, як наслідок, неефективності податкового регулювання.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні контурів глобальної

податкової архітектури і уточненні ролі наднаціональних органів у процесі податкової гармонізації ТНК.

Література

1. Prafula P. *International Taxation of MNCs* [Electronic source] / P. Prafula, J. Pope // *Revenue Law Journal*. – 2000. – Vol. 12. – Issue 1. – Access: <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1132&context=rlj>.
2. James S. *International Trends in Taxation and the Taxation of Investment* [Electronic source] / S. James, A. Sawyer. – Access: <https://business-school.exeter.ac.uk/documents/papers/management/2004/0405.pdf>.
3. Paris R. *The Globalization of Taxation? Electronic Commerce and Transformation of the State* [Electronic source] / R. Paris // *International Studies Quarterly*. – 2003. – No. 47. – Pp. 153–182 [Electronic source]. – Access: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2478.4702001/abstract>.
4. Kleinbard E. *Stateless Income* [Electronic source] / E. Kleinbard // *Florida Tax Review*. – 2011. – No. 11 (9). – Pp. 699–774. – Access: http://www.sbs.ox.ac.uk/sites/default/files/Business_Taxation/Docs/WP1208.pdf.
5. *World Economic Outlook Database 2013* [Electronic source] // International Monetary Fund. – Access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/index.aspx>.
6. Teather R. *The Benefits of Tax Competition* / R. Teather. – *The Institute of Economic Affairs*, 2005. – 167 p.
7. Bos W. *Speech to OECD Harmful Tax Competition Conference, 29 June 2000* [Electronic source] / W. Bos. – Access: http://www.minfin.nl/nl/actueel/kamerstukken_en_besluiten/2000/06/v00_390.html.
8. *OECD.StatExtrats* [Electronic source]. – Access: <http://stats.oecd.org>.
9. Davidson S. *Multinational corporations, stateless income and tax havens* [Electronic source] / S. Davidson. – Access: <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/tax-publications/tech-tp-mcsith.pdf>.

References

1. Prafula, P., Pope, J. (2002), «International Taxation of MNCs», *Revenue Law Journal*, Vol. 12, Issue 1, available at: <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1132&context=rlj>.
2. James, S, Sawyer, A. (2004), «International Trends in Taxation and the Taxation of Investment», available at: <https://business-school.exeter.ac.uk/documents/papers/management/2004/0405.pdf>.
3. Paris, R. (2003), «The Globalization of Taxation? Electronic Commerce and Transformation of the State», *International Studies Quarterly*, No. 47, pp. 153–182, available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2478.4702001/abstract>.
4. Kleinbard, E. (2011), «Stateless Income», *Florida Tax Review*, No. 11 (9), pp. 699–774, available at: http://www.sbs.ox.ac.uk/sites/default/files/Business_Taxation/Docs/WP1208.pdf.
5. *World Economic Outlook Database* (2013), International Monetary Fund, available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/index.aspx>.
6. Teather, R. (2005), «The Benefits of Tax Competition», *The Institute of Economic Affairs*, London, 167 p.
7. Bos, W. (2000), *Speech to OECD Harmful Tax Competition Conference, 29 June 2000*, available at: http://www.minfin.nl/nl/actueel/kamerstukken_en_besluiten,2000/06/v00_390.html.
8. *OECD.StatExtrats*, available at: <http://stats.oecd.org>.
9. Davidson, S. (2014), «Multinational corporations, stateless income and tax havens», available at: <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/tax-publications/tech-tp-mcsith.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2015.